

# СЪДБАТА НА ЕДИН НАРОД СЕ РЕШАВА ОТ НЕГОВАТА ДУХОВНОСТ

**Текст и снимки: Мария Захариева**

*Всички книги на Антон Дончев са изняти, като че ли от един бард. Тези книги не са написани, а са наредени. Неговата най-магична творба „Време разделно“, сътворена за 41 дни, е преведена на 29 езика в близо 3 милиона екземпляра. Само на български език има 22 издания. Романът му „Трите живота на Кракра Пернишки“, който излезе миналата година, надхвърли вече сто хиляди екземпляра. Имах щастието да се срещна с живия класик на българската литература в Прага, Рим и Мадрид и при тези срещи нашият народен рапсод винаги възпяваше държавата на българския дух, благодарение на която България е просъществувала през хилядолетията. Той дари хипнотично въздействащото си слово и на списание „Българи“.*

## **БИТОЛСКАТА ПЛОЧА НА ИВАН ВЛАДИСЛАВ**

Аз писах за една плоча, която е изчукана преди 1000 г. Това е плочата на Иван Владислав. През годината 6523 (1015–1016) от сътворението на света обнови се тази крепост, зидана и правена от Йоан, самодържец български, с помощта и с молитвите на пресветата мъченица наша Богородица и чрез застъпничеството на дванадесетте и на върховните апостоли. Тази крепост бе направена за убежище и за спасение и за живота на българите. Започната бе крепостта Битоля през месец октомври в 20 ден, и се завърши в месец (...) в края. Този самодържец беше българин по род, внук на Никола и на Рипсимия благоверните, син на Арон, който е брат на Самуил, царя самодържавен, и които двамата разбиха в Щипон гръцката войска на цар Василий, където бе взето злато (...) а този в (...) разбит биде от цар

Василий в годината 6522 (1014) от сътворението на света в Ключ и почина в края на лятото“.

На 12 реда в тази плоча се споменава три пъти думата българин. Аз не мога да си спомня за друг народ в Европа, който преди 1000 г. да има национално самосъзнание. 1000 години тези букви, този начин на изживяване живее у нас. Ако видите факсимилето, ще можете да го прочетете – буквите са същите и думите са същите. И тогава ние виждаме, че сме изправени пред една невероятна загадка: оттогава са минали 1000 г., само триста, от които е имало българска държава. 700 г. не е имало българска държава. Кой пренесе буквите, кой пренесе думите, кой пренесе името българин и какво е това невероятно чудо на чудесата? Става дума за духа. Става дума за една държава на българския дух, която е просъществувала тези 1000 г., тя пренася българската цивилизация. Чрез нашата азбука

проговарят цивилизациите, които не са имали писменост.

Тази държава на българския дух не се простира само в границите на днешна България. И нашата първостепенна задача е да запазим именно държавата на българския дух.

## **ПРИТЧАТА ЗА СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ**

Обичам да разказвам една притча, която е свързана с българската земя. Цар Борис Михаил изпратил Климент Охридски в днешна Македония, тогава известна като Кутмичевица. Там Климент имал три къщи, а до тях – три храма. За седем години той е научил 3 500 души да четат и пишат на славянски език и да превеждат религиозните книги. В Западна Европа по това време никой не чете Библията на родния си език, а българите го правят. Извикал веднъж Климент един монах и му казал: „Трябва да посадим



тук дървета – много е голо“. Градинарят отвърнал: „Можем да посадим тополи и липи. След 10–15 години ще има шума, ще има птички, ще има сянка, обаче тополата и липата са женски дървета. Дъбовете са хубави дървета, но един дъб расте 50 години, а ние сме вече стари и няма да ги дочакаме. Нито ти, нито аз ще минем под сянката им.“ А Климент отвърнал: „Още днес посади дъбове.“ Това е философията за управлението на една държава. Това е обяснението защо след 1 000 години всеки от нас може да прочете надписа, оставен ни от Иван Владислав. Трябва да мислим не само за това, което ще стане, докато ни свърши мандатът, а да мислим на какво учим нашите ученици. С едната ръка трябва да държим ситото, за да има какво да ядем, а с другата – да съдим дъбове. Защото ако няма дъбове – няма дъбрава, ако няма дъбрава – няма вода, ако няма вода – няма род, а ако няма род – няма държава.

#### „ТРИТЕ ЖИВОТА НА КРАКРА ПЕРНИШКИ“

Моята книга „Трите живота на Кракра Пернишки“ е за достойнството на

нашия народ, благодарение на което сме преминали през вековете. Кракра Пернишки живее по времето на Самуил. Ромейският император Василий Втори Българоубиец два пъти обсажда крепостта му около Перник и не може да я превземе. Кракра се предава след 30 години лична борба, става монах и на 95 години минава през една напълно унищожена България, която спира хуни, печенеги и кумани. Във финала на романа Кракра казва: „Виждам море от светлина.“

Българите се бият срещу ромеите. 50 години се бият дядовци, бащи и внуци. Защо са живели тези хора? За да пренасят светлина. Василий Втори Българоубиец е наредил да бъдат ослепени 14 000 българи. Какви са били тези жени, които със заострени тояги са орали тази земя, жънали са я и са давали жито на войниците?...Кои са били тези, които са ковали мечовете, които са плели ризниците? Тези хора са се наричали българи и ние в момента имаме честта и радостта да се наричаме българи.

В новия си роман исках да разкажа колко е сложна ситуацията на България по това време. Кракра етни-

чески не е чист българин. Той има тракийска, прабългарска и гръцка кръв. Отначало е закърмен с гръцката култура. С други думи исках да покажа един сложен човек, който по никакъв начин не страда от едно тесногръдо родолюбие, а се опитва да види нещата в една приблизителна пълнота. Той пише почти на 100-годишна възраст и разказва с много асоциации – миналото му се струва променено, но вече е лишено от тези страсти, които са движели хората, участвали в правенето на историята. Истината е, че романът поставя много въпроси, на които не дава отговор. Развитието на историята е пръсната в различни сцени. Страшните моменти от нея – битката при Беласица и въстанието на Петър Делян, не са основни сцени, а са споменати.

Това дава възможност някак да бъде реабилитирана истината, а тя е често много опростявана дори в сериозните съчинения по българска история. Двигателите на действията на хората си били много сложни. И Кракра се опитва да каже това. Аз съм се срещал вече с много читатели и знам, че романът се възприема много емоционално.



Хората се стряскат от своето дълбоко незнание на историята. Те са изненадани от фактите, които им представям. Понятията „покоряване на България“ и „падане на България под византийско робство“ са много дълги и сложни процеси. Искане ми се да накарам българите да потърсят дълбочината на всички тези процеси, корените на нещата. Човек винаги е искал да знае откъде идва. Трите големи въпроса, които си задаваме, са: откъде идваме, къде сме и къде отиваме.

Като се обърнах назад, разбрах, че винаги съм писал за проблемите на сближаването между хората, забелязах, че всички мои герои или са братя, или имат проблеми с любовта и омразата. Това е продължение на вечния проблем защо сме на тази планета Земя. Хората не могат да намерят най-обикновените решения, като това, че любовта трябва да владее обществото и че това е единственият път да оцелеем. Стигнах до убеждението, че любовта е законът, който управлява Вселената, че както гравитацията е закон за привличане на телата, така законът за любовта е закон за привличане на духовните същности.

### **БОГОМИЛИТЕ – БЪЛГАРСКИТЕ ЕРЕТИЦИ**

Моят сценарий, който първо се казваше „Двете истини“, после „Дългият път на свещената книга“ и накрая

„Еретиците“, има 15 варианта. Всеки от тях е по 300–400 страници. САЩ, Русия, Германия, Франция и Италия проявиха интерес към такъв филм, България не го засне. Българските богомили дават на западните еретици теоретичната основа на учението. Тайните книги на богомилите подпалват цяла Западна Европа. Въпросите, които задава богомилството, Ренесансът ги поставя много по-късно – като тезата за изравняване между мъжа и жената. Лутер, протестантизмът повтарят дума по дума това, което са казали еретиците. Защо се ражда учението? Защото нашите са ги палели, били са факли, ама като са горели, са осветявали. Сега има учени, които доказват приемственост от поп Богомил към Ян Хус. Има документи на Инквизицията, в които пише: „Днес бяха изгорени 183 души българи.“ Малцина го знаят. Твърди се, че учението идва от Африка през Испания. България обаче не иска светът да разбере истината, въпреки хилядите документи, които свидетелстват, че теоретичната основа на това учение идва от българските земи. Аз не можех да си представя, че съществува българин, който не иска светът да научи какво правят еретиците. Написах сценария, направихме костюмите, но ни взеха парите, удариха секирата на филма за еретиците и заснеха „Сватбите на Йоан Асен“. Изгубих много време да пиша сценарий, който не се осъществи.

Хората не разбират, че съдбата на един народ се решава от неговата духовност, а не от неговите материални възможности. Той и Исус го е казал, ама кой сега чете Библията?

### **ВРЕМЕ РАЗДЕЛНО – ВРЕМЕ ОБЪРКАНО**

Къде отива сега нашата култура? Трагедията е, че приказва ислямът, приказват китайците. Ние от реклами за хладилници и голотии не виждаме какво правим. Тежкото положение на западноевропейската и американската цивилизации е в това, че течението е замърсено и в него пада утайката на материалното. Тази цивилизация е прекалено материална, потребителска и с много остатъци в духовния живот на хората. Не виждам как може да се справи една цивилизация с идеалите, които предлага т. нар. западно общество. Ние най-после въведохме термина екология и започнахме да се интересуваме от света, в който живеем и от връзките с него. Но кой днес се интересува от екологията на човешкия дух? Екологията на духа е много важна, тъй като човек се ръководи от душата. Оставам с впечатление, че проблемът за екологията на духа е по-важен за исляма, отколкото за западната цивилизация. Нашите западни кораби са закотвени от тежестта на нашите плътски желания. Погубва се чувството за истина и морал, непрекъснато се атакуват морални принципи, които са изучкани на плоча още преди 3–4 хилядолетия. Младите хора сега се питат кое е бяло, кое е черно, кое е добро, кое е зло.

Аз присъствах на една конференция на ЮНЕСКО в Швеция, която носеше многозначителното название „Да разоръжим историята“. След една година съдбата пожела да присъствам на друга конференция в Холандия на тема „Що е свято?“ и изведнъж между тия две конференции разбрах за двата върха на Килиманджаро. Единият връх е до каква степен можем да се опитаме да загладим историята и кой е моментът, в който вадим и кътниците на историята. И вторият е – има ли все пак нещо свято? Така се развиват нещата, че една част от изследователите и от публиката каз-

ват: „Няма нищо свято“. Но все пак на задушниците половината български народ отива на гробовете, все пак не тъпчем гробовете и не минаваме през тях. По същия начин има факти от историята, които трябва по някакъв начин да запазим.

Този буламач, тая каша от морална неяснота се отразява ужасно на младото поколение. 76% от младежта в България до 22 г. казва, че не знае за какво живее. Това е резултат от нашата глупост да не сложим никакви ориентири и някакъв връх в далечината и да им кажем: „Ето, вървете към този връх!“

Проблемът за морала се превръща в основен проблем за нашата т. нар. западна цивилизация. Има, като че ли, един отказ да съхраним за известно време чистотата на детската душа. Ние вкарваме децата още неукрепнали, още боси в тинята на нашето общество. Поне едни обуца, едни гумени цървули да им купим да могат да газят горките деца. Жалко! Всеки ден се раждат деца. И всяко дете е чисто като един бял лист, на който можем да напишем поема, но можем да напишем и един мръсен виц. Въпросът е какво пишем ние на челата на нашите деца? За какво живеем в края на краищата?

### **ДЪРЖАВАТА НА БЪЛГАРСКИЯ ДУХ НЕ СЕ ПРОСТИРА САМО В ГРАНИЦИТЕ НА ДНЕСНА БЪЛГАРИЯ**

Това, което се случва с българите всъщност, като че ли е начало на един нов път и от нас зависи къде ще ни изведе той. Стотици хиляди българи се пръснаха по света – някъде събрани по няколко хиляди души, някъде – самотни. Дали ще останат свързани с нашия народ, с нашата земя, с нашата култура или ще се стопят при хората, при които отиват? Дали това, което ние възприемаме като поражение на българщината, не е едно разпростиране на българския дух? Ние ще получим отговор на този въпрос. На мен ми се иска отговорът да бъде радостното откритие, че това поклонничество на българите всъщност ще се превърне в едно разпръскване на светлината на българската цивилизация, в едно запознаване на света с красотата и силата на всичко, създадено от

нашия народ, и че всъщност ние трябва да мислим, че отиваме там, за да направим другите по-богати и по-щастливи с постижението на нашия дух и че след години хората по целия свят ще знаят повече за България и ще обикнат България. По никакъв начин не си мисля, че това може да води до някакво възгордяване. Просто трябва да знаем, че не сме по-лоши от другите и не трябва да си позволяваме да имаме лошо самочувствие.

Очевидно трябва да настъпи промяна на българина както по отношение на самия себе си, така и по отношение на другите народи.

Всеки трябва да се опита да защити едно парче стена от крепостта. Нито аз, нито вие можем да защитим цялата стена. Ние сме длъжни да пазим парчето, което е пред нас. Аз като писател съм длъжен да говоря неща, които съм проверил със своя разум и никога да не приказвам неща, от които имам сметка. И все се надявам, че в зала с 50–100 души, ще има поне един-двама, на които съм оказал влияние. Вземете една шепа зърно и го пръснете по тия камъни и все някъде ще хване. Постоянно се обръщам към читателите, защото

книгата става литература в момента, в който читателският поглед падне върху книгата като дъжд – тогава израства произведението. Аз се опитвам да внуша силата на моите мисли и на моите образи така, че после да видим горе-долу едно и също нещо. Нека всеки от нас си гледа работата, нека всеки гледа пред себе си, нека изслушва другия и нека се опита да предаде част от своята правда на другите. В нашите ръце е съдбата и животът на децата ни. Вие си садете жълдите, поливайте ги – има време да израснат. Не чакайте до утре!



Антон Николов Дончев е съвременен български писател, роден на 14 септември 1930 г. в Бургас. Става световноизвестен с романа си „Време разделно“, станал емблематичен за периода на Българското Възраждане. Завършва гимназия във Велико Търново през 1948 г. и право в Софийския университет през 1953 г. Отказва се от престижния пост на великотърновски съдия и се заема с писане. През 1999 г. за своето цялостно творчество акад. Дончев получава най-авторитетната награда за балканска литература „Балканика“, смятана за балкански Нобел. Носител е на най-високия шведски орден за чужденци „Полярна звезда“. През декември 2004 г. ректорът на Софийския университет Боян Биолчев му връчва Голямата награда за литература и почетния знак на синя лента. Първият му роман „Сказание за времето на Самуила, за Самуил и брата му Арон, за синовете им Радомир и Владислав, за селяка Житан и старейшината Горазд Мъдрия и за много други хора, живели преди нас“, излиза в далечната 1961 г. Неговата втора книга „Време разделно“ и досега остава най-известният български роман в световната литература. През 70-те години на 20-ти век – малко след премиерата на „Време разделно“ в САЩ, книгата е включена в програмата на славянските факултети на световните университети. Получава номинация в Америка от фондацията „Джеън и Ървинг Стоуън“ за най-добър исторически роман. Романът е екранизиран през 1987 г. от режисьора Людмил Стайков. Произведения: „Сказание за времето на Самуила“ – 1961 г., „Време разделно“ – 1964 г. (екранизиран през 1987 г.), „Девет лица на човека“ – 1989 г., „Сказание за хан Аспарух, княз Слав и жреца Терес“ – (1982–1992), „Трите живота на Кракра Пернишки“ – 2007.